

**Bredács Alice (2010): A hazai művészeti tehetségfejlesztés iskolarendszere.
A tehetségfejlesztés iskolarendszerének kialakulása és annak előzményei,
változásai 1950-ig.**

Neveléstörténet folyóirat, 8. évf. 1–2. szám, 5–31. A tanulmány teljes szövege elérhető a <http://www.phdkozosseg.hu/getDocument/1801> linken

A tehetséggondozás központjai a középkorban a kolostorok, egyházak, királyi és más előkelőségek rezidenciái, egyetemek, céhek, már *befutott* jeles mesterek. A szegény tehetséges gyerekek felkarolása mecénási, később egyházi iskolakollégiumi keretek között történik. A támogatók feladata az, hogy a hazai tanulmányok után segítsék a fiatalokat a tanulmányok külföldi folytatásában, illetve hazatérésük után művészi megrendelésekkel lássák el őket. A tehetségesekkel kapcsolatos elvárások meglehetősen nagyok. Jó, ha ékesen, esetleg több nyelven beszélnek, jártasak a művészetekben, például zeneművészetben, versírásban, kézi ügyességet kívánó tevékenységekben, tudományokban, sportban, esetleg táncolásban. Egyszóval polihisztorok.

A kiemelkedő művészek köre – majd minden művészeti területen –, mindig is csoportosulnak követők, tanítványok, többnyire a mester műhelyében vagy társulatában dolgozva. A tehetséggondozás iskolarendszerének kialakulásáig a mesterek a tanítványokkal nem csak munkájuk során tevékenykednek együtt, hanem gyakran életük más színterén is, legtöbbször *egy fedél alatt* élve. Így a *mester és tanítvány* sajátos kapcsolatáról beszélhetünk. A mester nem csak az adott művészeti területen mutat mintát, hanem az élet minden területén.

A 19. századtól iskolai alapítványok, jótékony célú hangversenyek, táncvigalmakból eredő közadakozások, színházi előadások, tárlatok, magángyűjtemények stb. segíthetik a magyar művészek és művészet kibontakozását. Mecénásai: a főnemesség művészetkedvelő, műgyűjtő tagjai és az egyház főpapjai.

Az iparművészeti területeken is működő céhek a 13–14. századtól 1872-ig találhatók meg hazánkban. Ezt követően ipartestületekké alakulnak. A céh tagjai a mesterek, a legények és az inasok. A kézműves céheknél a mesterremek elkészítése a mesterré válás feltétele. Kiemelkedő művészi színvonalat elérő céhek közé tartoznak az ötvös és féműves céhek, valamint a fazekasok. „*A pesti Építőmesterek Céhének 1695-ből való kiváltságlevele alapján a céh már szabályzatfélét dolgozott ki az oktatásról és rajzoktatásról, 1726-ban pedig tanácskozást folytatott a rajzoktatás szükségességéről.*”¹

E dolgozatnak nem célja a vizuális művészetek fejlődéstörténetét levéltári források segítségével vizsgálni, azonban egy többségében másodlagos forrásokra támaszkodó, vázlatos intézménytörténeti feldolgozás e művészeti ágban is elhagyhatatlan. A másodlagos források használata nem egyszerű feladat, mert az egyes különálló források nem láttatják egységében a vizuális művészetekre vonatkozó intézményhálózat kialakulását. Gyakoriak az átfedések.

Az első iskolarendszer-szerűen szervezett kézműves művészeti oktatás a 17. században kezdődik, és a 19. századra honosodik meg Európa szerte. (¹)

A magyar képzőművészeti oktatás kialakítására a 18. század közepétől történnek, ekkor még sikertelen próbálkozások. Csak néhány rövid életű magániskola jut túl a tervezésen. A művészpályát választók külföldön képezhetik magukat a bécsi, müncheni és párizsi képzőművészeti akadémiákon. Ezek az akadémiák mintát is nyújtanak a hazai képzőművészeti képzés kialakításához.

Magyarországon az első rajziskolát Mária Terézia 1777-es rendelete – a Ratio Educationis – alapján alapítják meg. Budai Rajziskola (Schola Graphidis Budensis) nevet

¹ Idézet a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Gyakorlóiskolájának honlapjáról. Internet: www.kiskepzo.hu/az_iskola_tortenete.html

kapja. Az intézmény létrehozásának célja az iparostanoncok és tanítójelöltek rajzi képzése. 1778-ban indul az oktatás. 1786-ban pesti mintára Győrben is kialakítanak egy rajziskolát. A Budai Rajziskolában kőműves, ács, kőfaragó, asztalos, üveges, szobafestő, rézműves, aranyműves, tímár, bőrös, cukrászmesterségek tanulhatók. 1914-től fotószak is indul. E mesterségek oktatásához társul a rajztanítás. A tanulók gipszformákat rajzolnak és mintalapokat másolnak. A mintalapokat az európai híres rajziskolákból szerzik be. A tanulók száma már a kezdetkor magas és gyors ütemben nő. Vannak külföldi diákok is. 1850-től heti két órában általános elméleti tárgyakat is tanulnak. ⁽²⁾

A felülről szerveződő külföldi művészeti akadémiák mintájára Pesten 1846-1860 között Marastoni Jakab magánakadémiáján festészetet és szobrászatot lehet tanulni. ⁽³⁾

1861-ben megalakul az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat. Alapszabályukat 1863-ban hagyják jóvá, és működésük céljaként a hazai képzőművészet minden ágának tökélyre segítését, a műszeret kialakítását, és a *műízlés* nemesítését jelölik meg. ⁽⁴⁾

Az Eötvös József-féle 1868-as népiskolai törvény megjelenésével kezdődik a mindenki számára kötelező oktatás, és ennek keretei között a zenei és kézimunka, illetve a rajzi nevelés. Tényleges tehetséggondozásról még nincs szó. Ennek gyökerei itthon is az európai *gyermektanulmányozási mozgalomhoz* vezethetők vissza. Eötvös József kultuszminiszter megbízásából Kelety Gusztáv egy európai tanulmányúton a képzőművészeti akadémiák és iparművészeti intézetek tevékenységét tanulmányozza. Ekkor nyert tapasztalataira építve írja meg *A képzőművészeti oktatás külföldön és feladatai hazánkban* ⁽⁵⁾ című munkáját.

*„Keleti a teljes akadémiai képzés beindítását nem tartotta megvalósíthatónak. Javaslatában egy a tanárképzést magába foglaló alapképzést nyújtó intézmény szerepelt, melyet az akadémia szó megkerülésével mintarajztanodának nevezett el.”*²

Az I. Ferenc József által szentesített törvény alapján Pauler Tivadar miniszteri rendelettel alapítja meg 1871-ben Pesten a Magyar Királyi Országos Mintarajztanodát és Rajztanárképezdét, amelynek első igazgatója Keleti Gusztáv. Keletinek a művészetoktatásra vonatkozó nézetei konzervatívak. Szerinte *„a növendékeknek, ahhoz, hogy a természet utáni rajzolást minden irányban alaposan megtanulhassák, ornamentikát, bonctant, távlattant kell tanulni a legjelesebb tanerők által a lehető legjobb modorban. Mindazonáltal nézete szerint a művészethez bizonyos genius szükséges”*³ Pedagógiai gondolkodásában a *művészet taníthatatlanságának* elve uralkodik. Megállapítja, hogy a rajzolást *pihentetésként* kell beiktatni a komolyabb órák közé az alsóbb iskolákban.

Keleti *A képzőművészeti oktatás kezdetei és feladatai hazánkban* című előterjesztésében, részletezi művészettel és az iparral rokon ismeretterületeket, mint tanítandó szak- és segédtudományokat. Ezek között említi a műtörténelmet, széptant, bonctant, távlattant, műrégészet-tant, stýltant, vegytant, szín- és láttant, de a gyakorlati oktatásra is nagy hangsúlyt helyez, és műtermek létrehozását szorgalmazza. ⁽⁶⁾

Az iskola egy terézvárosi bérház lakásában kezdi meg a működését. ⁽⁷⁾ Az intézet célja a *„rajztanárok képzése és a képzőművészeti pályát választó fiatalok alapképzésben való részesítése.”*⁴ Ezt az iskolát jogelődjeként említi mindegyik budapesti vizuális művészetekkel foglalkozó felsőoktatási és középiskolai intézmény.

Az Országos Magyar Királyi Rajztanoda és Rajztanárképezdében a gyakorlati feladatok között szerepel a figurális rajz, a lineáris perspektíva, építészet, szobrászat és festészet,

² A Moholy-Nagy Művészeti Iparművészeti Egyetem honlapja. A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Egyetemig. Internet: <http://www.mke.hu/about/tortenet.php>

³ Keleti Gusztávot (1870) idézi Szabó Júlia (2004): *A Mintarajz Tanodától a Képzőművészeti Főiskoláig*. Közreadja a Magyar Képzőművészeti Egyetem. (Oldalszám nélkül.) Internet: <http://www.mke.hu/mintarajztanoda/konyv2-08.htm>

⁴ U.a.

valamint a sokszorosító technikák közül a fametszés. A növendékek sok lapmintát is másolnak. ⁽⁸⁾

Az iskolát 1879-től Vidéky János – V. Károly fia, réz- és acélmetszeteiről ismert festő és rajztanár – vezeti, aki Keleti Gusztávhoz hasonlóan elismert, nagy tapasztalatokkal rendelkező művészetpedagógus. A Kereskedelmi Minisztérium megbízásából 1884-ben közreadja első gyűjteményét a *Módszeres szabadkézi rajzminták*-at, amely Vidéky kutatómunkáját tartalmazza a magyar motívumok felkutatásában. *Módszeres rajzoktatás* című munkáját Párizsban adják ki – írja a Pallas Nagylexikon. ⁽⁹⁾

Az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Tanoda műfaragászati tanműhelye 1880-ban nyitja meg kapuit. Az ezt követő években indulnak más, az ipar- és képzőművészettel kapcsolatos szakok mint az ötvösség, fametszés, díszítő festés, rézmetszés, díszítő szobrászat.

Vidéky alakítja ki az intézmény új szervezetét is 1886-ban, ugyanis az iskolát 1885-ben Budáról Pestre telepítik, és ezzel együtt összevonják a Pesti Rajzoló Oskolával és a Felsőiparrajz Iskolával. Az új intézmény neve Székesfővárosi Iparrajziskola lesz. ⁽¹⁰⁾

Az 1887-88-as tanévtől háromról öt évre emelkedik a szakképzési évek száma, mert a szakképzést kétéves előkészítő tanfolyam vezeti be. A 15. életévüket betöltött gyerekek nyerne felvételt, és középfokú képzésnek minősül.

1893-tól a középszintű oktatás a speciális igényeknek megfelelő, a korábbinál nagyobb épületbe a Török Pál utcába költözik. Később évtizedeken keresztül a középiskola elnevezésében ez az utcanév szerepel.

1896-ban a főiskolai rész átköltözik az Iparművészeti Palotába. A tanítványok nyilvános bemutatókon aratnak sikereket, például a millenniumi kiállításon, de nemzetközi eredményeik is vannak, mert az 1900-as párizsi, majd az 1902-es torinói világkiállításon aranyérmet nyerne, 1906-ban a milánói világkiállításon nagydíjat kapnak.

1904-től az elméleti oktatás mellett a műhelygyakorlati képzést is megoldják, valamint anyagismeretet és a formaalkotási szabályokat tanulják. Az 1914-től a mintarajzolást lassanként kiegészíti, majd felváltja a szabadkézi rajzolás, de élő modell utáni rajzolást is tanulnak a diákok. Ugyanakkor – a kor lehetőségeihez mérten – színvonalas a művészettörténet oktatása is. Kialakítják a népművészet-néprajz tantárgy tantervét.

Az iskola tanárai a volt növendékek sorából kerülnek ki. Közöttük híres magyar művészek vannak, mint Markó Károly, Nagy Balogh János, vagy Derkovits Gyula.

Magyar Királyi Országos Mintarajztanoda és Rajztanárképezdét tekinti elődintézményének a Képzőművészeti Egyetem is. Az egyetem honlapján található történeti leírásában olvasható, hogy a Magyar Királyi Országos Mintarajztanoda 1908-tól Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola néven működik tovább, ⁽¹¹⁾ ahol 1914-től a Képzőművészeti Főiskolán Lyka Károly tanítja a művészettörténetet. A képanyag ismertetéséhez epizskópot használ.

Az iparművészet területén az 1911-1912-es tanévtől a kétéves előkészítő és a hároméves szakképzést a három évig tartó középiskolai és a két évig tartó főiskolai tanfolyam rendszere váltja fel. Mivel az iskola profiljába beletartozik a tanítóképzés, az ebbe a képzésbe bekerülő diákok irodalomtörténetet, népművészetet, nevelést, társadalmi és gazdasági ismereteket is tanulnak, és már nők is látogathatják az iskola valamennyi szakosztályát. Az intézmény saját folyóirata a *Díszítő Művészet* 1914-től kerül kiadásra.

1924-től a képzési idő hat év, amelyből három év a középfokú, és újabb három év a felsőfokú képzés. Intézményi szinten 1946-ban válik önállóvá a két iskolafokozat. Ezért a középfokú képzés a Szépművészeti Líceumban folytatódik, a felsőoktatás az Iparművészeti Akadémia nevet veszi fel. ⁽¹²⁾ A Líceumban az oktatás célja a gyakorló kézműiparosok továbbképzésén kívül az új, művészi iparos generáció kinevelése. A munka különböző szakosztályokon folyik, az agyagműves, bútorműves, női divat, fényképész, grafikai, könyvkötő, bőrdíszműves és textilműves művészeti területeken. A művészképzéssel

párhuzamosan ekkor már közismereti oktatás is van, magyart, számtant, földrajzot, számvitelt, iparjogvédelmet, és más tantárgyakat tanítanak. ⁽¹³⁾ A tanulók az iskola elvégzése után líceumi érettségi és szakképzettségüknek megfelelő végbizonyítványt kapnak, valamint segédvizsgát tehetnek.

1950-ben az Állami Művészeti Gimnázium, majd 1951-től a Képző- és Iparművészeti Gimnázium nevet viseli.

A fentiekből kirajzolódik, hogy az iparos képzés alulról szerveződik, és a városi polgárság növekvő, mesteremberek iránti igénye váltja ki.

*„Az énekművészet leghíresebb iskolái a XVIII. sz.-ban a nápolyi, firenzei, velencei iskolák voltak. Itáliai hatásra törekedtek nálunk is az énekiskolák, énekmesterek az intonáció tisztaságára, a helyesen beosztott lélegzetvétellel, a mell- és fejhangok regiszterének egyenletességére, a ritmikai érzékre, amelyek máig is alapkövetelmények maradtak az énekművész képzésben.”*⁵

A Magyar Zeneakadémia létrehozásának gondolata 1869-ben merül fel, azonban a parlament csak 1873-ban szavazza meg felállítását. Liszt Ferencet elnökké, Erkel Ferencet igazgatóvá nevezik ki. Az intézmény célja, hogy *„a tehetséges növendékek itthon részesülhessenek felsőfokú képzettségben, amit addig csupán külföldön szerezhettek meg, és általában ott is telepedtek le... A tanítás szerény keretek között indult meg, öt tanár és 38 növendék részvételével.”*⁶ A növendékek zongora - mesterkurzuson vehetnek részt, és zeneszerzést tanulhatnak. A minisztérium az akadémia részére bérházat bérel a Dunaparton, amelyben Lisztnek is lakást biztosítanak. Saját épületet csak négy évvel később kap az iskola. A jelentkezők száma évről évre nő. Az 1880-as években megindul a hegedű, majd a csellótanítás is, és ezzel megvalósul Lisztnek az a vágya, hogy a budapesti Zeneakadémia a világ zeneoktatásának élvonalába kerüljön. ⁽¹⁴⁾

1887-ban a Zeneakadémiát összevonják az Országos Színészeti Iskolával, és így Országos Magyar Királyi Zene- és Színművészeti Akadémiaként működik hat évig.

Művészképző mesteriskola csak 1911-ben indult hegedű, gordonka és zongora tanszakokon. Később komoly népzene kutatói és zenetudományi tevékenység folyik az Akadémián, melyet Kodály Zoltán, Bartók Béla, Weiner Leó, Bartha Dénes neve fémjelez.

Dohnányi Ernő 1917-ben kidolgoz egy korszerű tantervi és strukturális reformtervet, de a konzervatív gondolkodású tanárok elvetik. ⁽¹⁵⁾

A Zeneakadémia 1918 őszétől az intézet főiskolai rangját nevében is kinyilváníthatja, megkapja az Országos Magyar Zeneművészeti Főiskola nevet.

Erősödik a zenei köznevelés iránti igény is Kodály zenei elveinek érvényre jutásával. Az 1940-es évek második felében ez hatást gyakorol az általános iskolában a speciális zenei képzésre. Kodály Zoltán koncepciója alapján a zenei képzés magas színvonalra emelkedik. Később az ő nyomdokain haladó elkötelezett zenepedagógusok sokat tesznek az ügyért. Így születik például 1946-ban a békéstarhosi bentlakásos zeneiskola, amelyben kifejezetten kiválókat tehetségeket képeznek.

A színjátszás kötelező jelleggel korán bekerül a jezsuita egyházi iskolák tananyagába. Már Mária Terézia felismeri, hogy a beszéd- és a mozgáskultúra fejlesztésének ez hasznos eszköze. A protestáns egyházi iskolákban is előszeretettel működtetnek színjátszó csoportokat, 1650 körül a színjáték Sárospatakon is elfogadott pedagógiai módszer. A 17. század közepétől már majdnem minden szerzetesrendi iskola alkalmazza a dráma- és

⁵ Báthory Zoltán és Falus Iván (1997, szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Művészeti felsőoktatás címszó alatt (Csöregi Éva) Keraban Kiadó Budapest, 530. o.

⁶ Idézet a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem honlapjáról. <http://www.lfze.hu/hp/egyetem/tortenet/index.html>

színjátszást. Az iskolai előadások műfaja széles skálán mozog, repertoárját az általános színházi műfajokon kívül a jelmezes körmenet, betlehemi jászolállítás és betétként a balett képezi.

A tantervükbe a színjátszást korábban beépítő rendek inkább latin, a később alkalmazók magyar és népnyelvi elemekkel dolgoznak. A jezsuiták a nemesség gyermekeinek fejlesztésében, míg más szerzetesrendek az alsóbb társadalmi osztályok gyermekeinek nevelésében alkalmazzák a színjátszást. A jezsuita iskolákban elsősorban sokszereplős tragédiákat tanítanak be és díszes díszleteket, jelmezeket használnak. A Ratio Studiorum a 16. században előírja a növendékpapok és a tanárok dramaturgiai képzését és színpad felállítását minden jezsuita iskolában. A gyerekek egy-egy város főterén, palotában, és más reprezentatív helyeken játszanak. A színházi tanterveket a gyerekek életkori sajátosságainak megfelelően választják ki. „A komédiákat a legalsó két osztály, a tragédiákat és a mártírdramákat, a cselekményes vagy cselekménytelen moralitásokat, hiteles vagy fiktív történeti témákat, a bibliai történeteket a középső osztályok, a grammatisták és a syntaxisták vitték színre. A poéták és a rhétorok sajátos műfaja a declamatio (két- vagy többszemélyes, leggyakrabban színjátékszerűen előadott produktum) volt.”⁷

Egressy Gábor, korának legműveltebb színésze, a színészet első magyar elméletirója, és az első színházi újság, a Magyar Színházi Lap (1860) megalapítója már 1844-ben sürgeti egy színészképző iskola megszervezését, amelyet azért tart szükségesnek, mert ez javítaná a színészek felkészültségét az elméleti és gyakorlati oktatásban, és biztosítaná a Nemzeti Színház művészeinek utánpótlását is. Ez azonban több mint húsz évet várat magára, mert mások úgy vélik, hogy a színészetet nem lehet tanítani, arra születni kell. Ferenc József 1863-ban anyagi támogatást ígér a Színészeti Tanoda megalapításához, és megbíz egy bizottságot a beindító feladatok elvégzésével, és Eötvös Józsefet e bizottság vezetésével. A bizottság javaslatára Gróf Festetics Leót főigazgatóvá, Gyulai Pált aligazgatóvá nevezik ki. Az intézmény 1865-ben kezdi meg működését prózai színész és operaénekes osztályok indításával. Mindkét szakon három évfolyamot töltenek fel, a felsőbb osztályokat fiatal gyakorló színésznövendékekkel. Az operaénekes képzést a következő tanévben négyévesre emelik. A diákok elméletet, drámai gyakorlatot, éneket, táncot tanulnak.

„A növendékeket jelképes 'felvételi vizsgán' választották ki, a támasztott követelmények – nőknél tizenöt, férfiaknál tizenhét éves életkor; 'színpadi jó alak', tiszta beszéd, általános műveltség, erkölcsi bizonyítvány – értelemszerűen nem a tehetség megállapítását szorgalmazták, ezért a jelölteket 6–8 hónapos próbaidőre vették fel, s csak ezután véglegesítették, vagy tanácsolták el. A legtehetségesebb felsőbbéveseket ösztöndíjakkal igyekeztek támogatni, ennek fejében a növendék köteles volt három évre a Nemzeti Színházhoz szerződni. A növendékeknek kezdetben nem kellett tandíjat fizetni, a szegényebb sorsúak 'segélyben' is részesülhettek.”⁸

Folyamatos konfliktusok forrása az, hogy az iskola a Nemzeti Színházhoz tartozik. A növendékeknek kell ellátniuk a színház statiszta szerepeit, olykor távol maradva a tanórákról. 1873-ban az iskolát a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium alá rendelik, és aligazgatója, majd később főigazgatója a színész, rendező, dramaturg Paulay Ede lesz. Elve a tiszta magyar beszéd és a hiteles játéktípus, elveti a modorosságot és a pátoszos előadásmódot. 1871-ben A színészet elmélete című tankönyvéből tanulnak a diákok. Az elméleti részek mellett sok gyakorlati és tapasztalati lélektani útmutatást tartalmaz. Paulay növendékei közül kerülnek ki a tanoda későbbi tanárai. A tanterven évekig nem változtatnak, de nem szerencsés az sem, hogy a növendékek nem tudnak elszakadni a begyakorolt tanári mintáktól. Az iskola elméleti

⁷ Székely György (1990): *Magyar színháztörténet 1790–1873*. Magyar Színházi Intézet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 21–24. o.

⁸ Székely György (2001): *Magyar színháztörténet II. 1873–1920*. Magyar Könyvklub - Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Budapest, 389. o.

oktatását meghatározó másik személyiség Gyulai Pál irodalomkritikus, aki a magyar nyelvten, verstan, költészetten, esztétika, történelem, népismeret, régiségtan, jelmeztan, mitológia, dramaturgia, színművészet történet tananyagait állítja össze. Gróf Festetics Leó az illetmen tankönyvet írja. A tanulóktól megkövetelik az illendő, erkölcsös magatartást. A prózai színészképzésben, a gyakorlati oktatás során a szép kiejtést, szavalást, mimikát és gesztusokat gyakorolják be a növendékek, de tanulnak tornát, táncot, és a fiúk vívást is. Az operai szakon zeneelméletet, zene- és operatörténetet, dallamtant tanulnak, de itt kevés a gyakorlati óra, így kevésbé tanulják meg az előadás módjait és a zenekari kísérettel történő éneklést.

1875 őszén mindkét szakon négy évre, majd a következő évben öt évre emelik az oktatást. Az utolsó két évben színpadi gyakorlatot szerezhhetnek a tanítványok, mert az iskola átköltözésével a Nemzeti Színház bérházába már van saját színpad. Ezért a diákok egyre rendszeresebben léphetnek fel a nagyközönség előtt. Bár a vizsgákon sor kerül a kortárs európai dráma és a magyar klasszikusok, például Gárdonyi Géza, később Tömörkény István darabjainak előadására, valamint az akkori akadémiai tanárok műveinek színrevitelére is, a nyilvános előadásokon inkább a könnyebb műfajú darabokat választják. Később a gyakran színvonalatlan előadások miatt sok kritika éri a Tanoda diáktársulatát, és emiatt csökkentik az előadások számát.

Az 1879-1880-as tanévben főleg tartalmi és szervezeti változások történnek, 1881-től inkább az infrastrukturális és anyagi feltételek javulnak. Egyre több a tandíjmentességben részesülő diák. 1882-től a végzett növendékek oklevelet kapnak. Az intézmény 1885-től az Országos Színésziskola nevet viseli. Nincsen felvételi vizsga, 1886-tól a próbaidő már egy évig tart. Sok a jelentkező, de kevesen végeznek. Majdnem minden évfolyamon van egy-két talentum. 1887-től, mikor a zene- és a színművészet oktatást ismét egyesítik, Országos Magyar Királyi Zene- és Színművészeti Akadémia lesz a neve. Az elemi énekoktatás első két évét átveszi a Zeneakadémia, majd 1893-ban teljesen szét is választják a drámaszakot és a zeneit. Ezzel a színiiskola véglegesen önálló lesz – Országos Magyar Királyi Színművészeti Akadémia néven –, de a képzés lecsökken háromévesre.

A nyilvános előadások bevételeit, a szegény diákok számára létrehozott *segélyalap* növelésére fordítják, de a legjobbak pályadíjat is elnyerhetnek. Az eredmények adminisztrálására bevezetik az *érdemsorozati és jelenléti könyvecskét* és az év végi bizonyítványt. Az iskola egyik legkiemelkedőbb, az iskolában csaknem 30 évig tanító tanára Császár Imre, akinek több színházzal kapcsolatos műve jelenik meg. ⁽¹⁶⁾

A 19. század végén országszerte egyre több színházi magániskola nyitja meg kapuit, amelyek gondoskodnak a színészutánpótlásról, illetve a könnyű műfajok tömegigényei kielégítéséről. Az iskolák tananyagának és módszertani útmutatásainak összehangolására Solymosi Elek (1896) kiadja a színészmesterséggel kapcsolatos módszertani könyvét. A spontaneitásra, az önkifejezésre és a színpadi mozgásra helyezi a hangsúlyt, és elveti az utánzást. Bevezeti a *sablon módszert*, amely hatására a gyors, rutinos, és az egyéniséget felszínre hozó mesterségbeli tudás alakul ki. 1893-ban a Gyakorló Színésziskola igazgatója, mégis magániskolát nyit. ⁽¹⁷⁾

A másik kedvelt magániskola Rákosi Szidi iskolája. „A vizsgaelőadásokat a Rákosi–Beöthy család érdekeltségi köréhez tartozó intézményekben: a Népszínházban, majd a Magyar Színházban és a Király Színházban tartották. Az iskola szilárd anyagi helyzete megengedte – bár a hallgatók fizettek tandíjat –, hogy Rákosi Szidi a tehetséges szegény növendékeket ingyen oktassa, sőt támogatást nyújtson a rászorulóknak.”⁹

Nagy elismerést szerez magának az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolája is, amely kétéves képzést nyújt a dráma, a könnyebb műfajú vígjáték, az operett és az énekes

⁹ Solymosi Elek (1896): *A színészet tanítása. Egy új tanítási mód vázlata*. Fritz Kiadó, Budapest, 399. o.

színmű elméleti és gyakorlati oktatásában. Az első év itt is próbaidő. Faludi Gábor, a Vígszínház igazgatója adja át iskoláját a színészegyesületnek. „Alapítását 1900-ban Molnár László, a színészegyesület alelnöke vetette fel, s még ebben az évben módosították az alapszabályt, hogy a leendő iskola végzett növendékeit a szervezet felvételi vizsga nélkül tagjai sorába fogadja. Az Országos Színészegyesület – a színésztúlkínálat ellen – abban a reményben indította a maga iskoláját, hogy tisztességes versenyben ellehetetleníti a magániskolákat, vagy legalább eléri számuk csökkenését.”¹⁰

Azonban „a magániskolák népszerűsége sohasem csökkent, sem a sajtó támadásai, sem az Országos Színészegyesület igyekezete nem tudta háttérbe szorítani ezt a képzési formát. Az is igaz viszont, hogy az állami színészképző intézményekben és a színészegyesület iskolájában szerzett okleveleknek sokkal nagyobb rangjuk volt...”¹¹

Az említett iskolák mellett jó nevű még a gyakorlatias módszereket követő, de rövid életű Thália Társaság keretei között működő iskola (1897-1908). Vezetője Hevesi György. A természetességre alapozva óvja tanítványait az énekléstől, a kiabálástól és a pózoktól.

„Hevesi az elméletet nem azért tanította, hogy a növendékek annak alapján sajátítsák el a színészmesterséget, hanem hogy a hallgatókat megismertesse művészetük technikájával, feladataival, s az elméletet mint ellenőrző eszközt kínálta számukra; hogy mindaz tudatosuljon bennük, amit a növendék a pillanatnyi ihlet hatására, ösztönösen végez a gyakorlatban... (Szerinte)...az igazi színész nem alakít, hanem él a színpadon; átérzi az általa játszott figura érzelmeit, s ebből következik minden, amit mond és tesz... Az átélés intenzitása szerint megkülönböztette a komédiást, aki csak utánoz, nem alakít, hanem alakoskodik, a virtuózt, aki alakítás helyett személyes kvalitásait fitogtatja, és a művészt, a valódi színészt, aki az egyéniségével hat, él a színpadon és megeleveníti a szerepet. Azt is kiemelte, hogy e típusok a valóságban sohasem különülnek el ilyen mereven.”¹²

1898-tól a Magyar Királyi Színművészeti Akadémia vezetését az író, újságíró, színész Váradi Antal veszi át. Ekkor egy előkészítő év van, ahová mindenkit felvesznek.

Az első világháború a Színművészeti Akadémia helyzetén is sokat ront. A sorozások miatt lecsökken a fiú jelentkezők száma, és anyagi gondokkal is küzd az intézmény. 1917-ben a színházakban is szénszünetet rendelnek el. A műsorra tűzött darabokat jótékonyági célból tartják meg.

A Tanácsköztársaság idején a színházak és a színiiskolák teljes államosítását, és reformtervek elkészítését tervezik, például az akadémia helyett Színművészeti Főiskolát kívánnak létrehozni, amely az összes magániskolát is beolvasztaná, és itt kezdenék meg a kétéves rendezőtanfolyamot is. A tervek szerint a színészképzést is kétéves alapszakra, és ezt követő kétéves mesterszakra bontanák. A Tanácsköztársaság bukása után a tervekből kevés valósul meg. A négyéves képzésből az első előkészítő évfolyam, és ismét van három hónapos próbaidő. Mindig is oktattak kötelező idegen nyelvet, de a korábbi francia nyelv később kiegészül a némettel. A 300 korona tandíjat évi két részletben lehet befizetni, s ez alól is felmentést adhat a kultuszminiszter. A tehetségeket segély- és ösztöndíjakkal támogatják, és kaphatnak ösztöndíjat Budapest önkormányzatától is. A házirend továbbra is szigorú. Engedély nélkül a növendékek nem léphetnek fel semmilyen rendezvényen.

Intézményes balett-képzésről 1937-től lehet szó hazánkban, a Nádasi Ferenc által vezetett Magyar Királyi Operaházban. Ezt egészíti ki 1949-ben a Táncművészeti Iskola, ahol táncpedagógusokat képeznek. A két intézmény egyesülésével 1950-ben megalakul hazánk első és sokáig egyetlen felsőfokú képesítést nyújtó balettművész-képző intézménye. A Balettintézet 1950-től a szovjet Agrippina Vaganova balettpedagógiai módszereit veszi át. Az

¹⁰ Uo.: 399. o.

¹¹ Uo.: 400. o.

¹² Uo.: 403. o.

intézet neve ekkor Állami Balett Intézet. A hivatásos balett-táncosok képzése kilenc évig tart. Az intézetbe az általános iskola hatodik osztályát befejezett gyerekek kerülhetnek. Hat év múlva középfokú diplomával is zárhatók a tanulmányok, de a legjobbak négyéves főiskolai képzésben vehetnek részt. Az Állami Balett Intézet 1971-től négyéves, középszintű végzettséget nyújtó új szakkal, néptáncművész-képzéssel bővül. Táncpedagógus-képzés balett, néptánc és társastánc területeken indul. A modern tánc területén azonban sem az előadóművész, sem a pedagógus szakon nem folyik képzés. Az Állami Balett Intézet 1983-ban főiskolává alakult, 1990-től felveszi a Magyar Táncművészeti Főiskola nevet. Balettművész szakon tízéves lesz a képzés. ⁽¹⁸⁾

A MŰVÉSZETI TEHETSÉGEK NEVELÉSE 1950-TŐL – A RENDSZERVÁLTÁSIG

A magyar közoktatásban a *fordulat évét* 1948-tól számítjuk. Az a politikai szándék, hogy az értelmiség összetételében gyors változtatás alakuljon ki, a törvénykezés által is szabályozták. Bevezetik a szakérettségi rendszert, amelyben a 17-32 éves üzemi dolgozók egyéves tanfolyamokon érettségit szerezhettek, és ezzel az általuk meghatározott szakirányú felsőoktatásba kerülhetnek be. 1952 után az érettségihez jutáshoz két évig kell tanulni.

Harsányi István szerint: „*Intézményes tehetséggondozás az elmúlt 40 évben néhány kísérlettől eltekintve nem folyt Magyarországon. A tagozatos osztályok – melyek az iskolán belül mégis lehetőséget nyújtottak egyfajta minőségi szelekció megvalósítására - megszűntek, a helyükbe lépő kötelező fakultáció, pedig lényegéből adódóan nem alkalmas a tehetséges tanulók speciális képzésére. Az általános és a középiskolai tanulmányi versenyeken, (valamint a Magyar Televízió Ki miben tudós versenyén) kívül az iskolák, a TIT, és a népművelési intézmények szakköreit említhetjük, melyek alkalmasak illetve alkalmassá tehetők - a tehetség felismerésére és fejlesztésére.*”¹³

Harsányi megjegyzésének komoly igazságtartalma van, bár formálisan sohasem számúzik a tehetséggondozást az iskolai programokból teljesen, csak tartalmilag üresedik ki, illetve sajtáságosan átértelmeződik. A tehetséggondozás a közoktatás intézményeiben nagyon különböző tartalmú és minőségű. Frázisok és hangzatos megállapítások jellemzik. Egységes rendszert semmiképpen sem alkot. Konkrét tehetséggondozást helyeslő minisztériumi állásfoglalás a rendszerváltásig nem lát napvilágot. (Gyakorlatilag a vita a mai napig arról folyik, hogy integráltan vagy elkülönítve kell-e megoldani a tehetséggondozást, illetve a közoktatásban, vagy azon kívül kell-e megoldani.)

1950-ben készül el az alap- és a középfokú oktatás tanterve. A tehetséggondozás keretei között a következő lehetőségek alakulnak ki: a megyeszékhelyeken állami elitgimnáziumokban aratnak babérokat a diákok a versenyeken és a tanulmányi átlag eredményekben. Ezekből az iskolákból elsősorban a *szellemi tehetségek* kerülnek ki. A középiskolákban 1951 májusától tagozatok, később fakultációk kínálják speciális programjaikat. Megjelennek a zene, rajz, és sporttagozatok. A legtöbb iskolában különféle szakkörök működnek, ezeknek azonban nem annyira a tehetséggondozás a céljuk, mint inkább szociális szerepük van: a szabadidő hasznos, kultúrált eltöltése. Jelentős rangot szereznek az iskolán kívüli ifjúsági és vegyes foglalkozások, például az úttörőházak, a TIT és a népművelési intézmények szakkörei, táncsoportok, kórusok, sportklubok és egyebek. Szintén az ötvenes években alakul ki néhány speciális *kirakatintézet*, mint a zeneiskolák, az Állami Balett Intézet, a Magyar Rádió és Televízió Gyermekkórusa. Átszervezve folytatódnak az általános és a középiskolai tanulmányi versenyek, beleértve a készségtárgyi

¹³ Harsányi István (1989): *Az iskolai tehetséggondozás története Magyarországon*. In.: Ranschburg Jenő (szerk.) Tehetséggondozás és iskola. Tankönyvkiadó, Budapest, 333. o.

versenyeket is. Széles publikum előtt zajlanak a Magyar Televízió „*Ki-mit-tud*”, valamint a „*Ki miben tudós*” versenyei és az *úttörő-olimpiák*.

Az ötvenes–hatvanas években a színjátszás és a filmművészet nagy korszakát éljük, és ezzel együtt a színpadi színjátszás és a balettművészet is fejlődésnek indul.

A budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola mellett, több nagyvárosban a középfokú iskolarendszerű zenei képzés az ötvenes, a vizuális művészeti középfokú oktatás a hatvanas évek tájékán indul, többek között Pécsen és Szegeden.

Az ötvenes évek elején minden felsőoktatási intézményben bevezetik a marxizmus-leninizmus oktatását. Ideológiai okokból megszüntetik az egyházi művészetekkel foglalkozó oktatást. „*Háttérbe szorult a művészképzés, egyre nagyobb súlyt helyeznek a tömegnevelésre és a tanárképzésre.*”¹⁴

Az általános iskolákban 1956-ban bevezetik az alsó, és 1958-ban a felső tagozaton az új tanterveket. Sorra alakulnak az ének-zene tagozatú általános iskolák, és iskolai, megyei, valamint országos tanurnányi versenyeket, OTDK-at indítanak. 1958-tól újból működik az Eötvös Kollégium.

1957 márciusában az MSZMP Központi Bizottsága határozatot hoz az ifjúság ideológiai neveléséről. Elrendelik a munkás-paraszt származású fiatalok közép-, és felsőoktatásban való bekerülésének előmozdítását adminisztratív eszközökkel is. A cél az, hogy 50 százalék körül legyen az említett intézményekbe történő bekerülési arányuk. Különböző, főleg politikai alapon történő pluszpontokat számolnak teljesítményeikhez. A határozat megjelöli azt is, hogy kiket nem szabad felvenni, kik számítanak osztályidegennek. ⁽¹⁹⁾ A tehetséggondozás ekkor kizárólag a munkásosztályból és a szegény paraszti rétegből érkező tehetséges fiatalok, a tanulni vágyók támogatásáról szól.

Az esztétikai nevelés mélypontra jut a közoktatásban. (Az otthoni környezetből sem meríthet túl sokat az ifjúság nagy része, korábban a szegénység és a háború maradványtünetei miatt, később pedig azért, mert nem a minőségi javak, hanem a mennyiségi tételek megszerzése, *mindenkinek egyformán ugyanazt* szemlélete uralkodik el.)

Martinkónak (2002) az a véleménye fogalmazódik meg *A magyar tehetséggondozó társaság története* című tanulmányában, hogy a tehetségvédelem ekkor már nem fontos. Az iskolákban a kivételezés, a türelmetlenség, a régi teljes elvetése, a származási kategorizálás, a szovjet modell másolása, az uniformizálás, a napi politika bevitele az iskolába, nem szolgálja a tehetség szisztematikus fejlesztését. Azonban ebben a nehéz időszakban is vannak olyan tanárok, iskolák és kollégiumok, amelyek ebben a nehéz időszakban is hivatalosan vagy a hatóság hallgatólagos engedélyével elkötelezetten foglalkoznak a tehetségekkel.

1958-ban bevezetik a *gyakorlati foglalkozás* ⁽²⁰⁾ című tantárgyat minden általános iskolában, melyet szintén *gyorstalpalón*, azaz kétéves felsőfokú képzésben résztvevő pedagógusok tanítanak. E foglalkozásokon évtizedekig születnek a meglehetősen igénytelen és használhatósággal is alig rendelkező munkák. Ha létezne a *negatív esztétikai nevelés* kifejezése a gyakorlati oktatásban, ezt az időszakot méltán lehetne ezzel a tulajdonsággal illetni.

Pozitívum azonban, hogy a középiskolákban ismét helyet kapnak az ének- és a rajzórák, valamint néhány nagyobb városban elindulnak az állami középfokú zenei gimnáziumok. Például az 1958-1959-es tanévtől vesznek fel tanulókat a pécsi Erkel Ferenc Zenei Gimnáziumba. Az 1959-1960-as tanévtől képző- és iparművészeti tagozattal bővül az iskola. Ez az országban a második művészképző középiskola lesz. Ekkor az előírányzott óraszám 27

¹⁴ Idézet a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem honlapjáról. Internet: <http://www.lfze.hu/hp/egyetem/tortenet/index.html>

elméleti és 12 gyakorlati-szakmai óra. A pécsi iskolában az oktatás négy évig tart és általános gimnáziumi érettségivel zárul. A szakmai eredményeket csak osztályzatként jegyezik be az érettségi bizonyítványba.

A következő levélrészletek alapján jól elemezhetők a párt művészeti képzésre vonatkozó útmutatásai, amelyet a levél írója, dr. Molnár Péter, a pécsi Erkel Ferenc Zenei Gimnázium igazgatója küld a Pécs Város VB Művelődésügyi Osztályának 1959. január 31.-én.

1959 után elvárás az iskolában „...a munkafegyelem megszilárdulása, ...az életre nevelés került az oktató-nevelő munka középpontjába... A világnézeti, eszmei, politikai nevelés mellett különös szerepet kell biztosítani a politechnikai képzésnek...” Az iskolában fontos „...feladat: a termelőmunka megismerése, megszeretése...” és „...a középiskolás tanulók ösztönzése, olyan irányban, hogy az érettségi után ne is kíváncsozzanak valamennyien egyetemre, főiskolára, találják meg helyüket az iparban, kereskedelembe, ...mint középkáderek.” A cél a „...rajzoló-mintázó munkára és festésre alkalmas, művészettörténetben jártas, iskolázott szemléletű (?)...gyerekek képzése... A Zsolnay Gyár, számos ipari és kereskedelmi vállalat, és kulturális intézmény...tart igényt ezekre a gyerekekre.”¹⁵ A levélrészletekből kitűnik, hogy szó sincs valódi művészetről, művészi létformáról, művészi értékekről, művészi élményről, szellemiségről, csupán annak munkajellegéről, sőt fizikai munka jellegéről van szó. Például azért részesítik előnyben inkább az iparművészeti területeket – szemben a képzőművészeti területekkel –, mert azok középfokon is értelmezhető szakmát adnak.

Az iskola céljai között csupán a lényeg sikkad el, az, hogy művésznek lenni nem egyenlő egy szakma megtanulásával. A középiskolai művészeti képzés célja a *középkáderképzés*. A szocialista embereszmény, és a mindennapok fölé emelkedő, az ember kiteljesedését segítő művészeti kibontakozás embereszménye egymással nem rokon. Ezzel függ össze, hogy az iskola jellegében sem alternatív lehetőségeket keresnek, hanem az általánost.

Érettségi vizsga közismereti és szakmai tárgyakból is van. A szakmai érettségi nem egyenrangú a szakmunkásképzők szakmunkás-bizonyítványával, a közismereti érettségi viszont ekkor *kevesebbet ér* a gimnáziumi érettségénél, mert jelentősen lecsökkentik a tananyagot. Így a szándék ellenére a továbbtanulási esélyek csökkennek, és túlságosan pályaaorientálttá válnak, de csökkennek az elhelyezkedési esélyek is.

1961-ben, a továbbtanulási hajlandóság, és ennek következményeként kialakuló *érettségizett munkanélküliség* miatt ismét oktatási reformra kerül sor, amelynek alapelve, hogy váljék szorosabbá az iskola kapcsolata az élettel, a gyakorlattal, készítsen fel a termelőmunkára. A gimnáziumok valamely szakmában nyújtsanak előképzést, és ipari vagy mezőgazdasági üzemekkel való együttműködés során a hét hat tanítási napjából egyet a diákok gyakorlati munkával töltsenek el. ⁽²¹⁾ A fent említett művészeti iskola többek között a Zsolnay Gyárral és a bonyhádi Zománcgyárral is kapcsolatot épít ki.

Még ebben az évben határozat születik a pályaválasztási tanácsadásról is.

Mindezzel együtt előtérbe kerül a művészetoktatás. Egyre több pályázat kiírására kerül sor. A pályázatok díjazottjai különböző rendezvényeken, kiállítás-megnyitókön vehetik át díjaikat. A pályázatokon való részvétel része az úttörő vagy a KISZ munkának. Jelentősek a tehetségkutatók terén az OTDK-versenyek. Sok esetben a művészeti téren laikus intézmények (például: OTP, Szétnyrt), jobb esetben kultúrházak írják ki a pályázatokat. Sárosi Endre (2002) azt írja ezekről a pályázatokról: „*Nem az a gond, hogy különböző intézmények*

¹⁵ Dr. Molnár Péter, a pécsi Erkel Ferenc Zenei Gimnázium igazgatójának a Pécs Város VB Művelődésügyi Osztályának küldött, 1959. január 31-én keltezett levele. Részletek. Pécsi Művészeti Szakközépiskola irattára. 1996.

*gyermekrajzpályázatokat hirdetnek...a gond az, hogy nem értenek hozzá...Ráadásul ezek a pályázatok, mivel általában nincsen szakmailag megalapozott értékelési rendszerük, s az életkori sajátosságokat sem veszik figyelembe, ezért az értékes jutalmak ellenére sokszor többet ártanak, mint használnak, félrevezetik a versenyzőt...Szerencsére itthon és nemzetközi szinten voltak és vannak olyan pályázatok, amelyek tematikailag kötetlenek, illetve olyan általános fogalmat határoznak meg, ami alá szinte minden beletartozik, s a beérkező pályaműveket korosztályonként, szakszerűen értékelik.*¹⁶

1967-ben a művészeti középiskolákat a törvényeknek megfelelően szakközépiskolává szervezik át. A köztudatban azonban még néhány évig gimnáziumi ranggal rendelkeztek. ⁽²²⁾ Az átszervezést a következő években szakfelügyelők ellenőrzik.

Az 1978-as nevelési–oktatási terv fontos feladata közé tartozik a nevelési célok meghatározása. Az óratervek a művészeti képzést folytató iskolákban tele vannak olyan nevelési célokkal, amelyek nem illeszkednek az adott művészeti terület sajátosságaihoz. Ekkor kerül sor a fakultációs programok kidolgozására is.

Az 1985-1986-os év a tehetségnevelés jegyében zajlik. Ekkor indul egy másfél évig tartó vitasorozat, amely a Kazincbarcikán (1986) megrendezett konferenciával zárul. A konferencia előadói: Gázsó Ferenc, Király István, Ranschburg Jenő, Báthory Zoltán, Czeizel Endre, Zsolnai József, Szebenyi Péter. ⁽²³⁾ Az előadásokban gyakran ellentétes nézetek jelennek meg. ⁽²⁴⁾ Szebenyi szerint a résztvevők „egymással nem egyező, sőt nem egyszer éppen ellentétes – nézeteket alaposan felkészülve, mély és koherens gondolatrendszerbe fejtették ki.”¹⁷

1987-ben a Művelődési Minisztérium által kiadott, a képző- és iparművészeti szakközépiskolákra vonatkozó nevelési-oktatási tervében megfogalmazza az iskolatípusban kiadható bizonyítvány tartalmát, amely szerint a képző- és iparművészeti szakközépiskolákban szervezett érettségi-képesítő bizonyítvány középfokú szakmai végzettséget igénylő munkák végzésére képesít, illetve felsőoktatású intézménybe való jelentkezésre jogosít. „Az itt végzett tanulók a középfokú szak mellé rendelt OSZJ (Országos Szak-Képzési Jegyzék) szakmában szakmunkásként is alkalmazhatók.”¹⁸ A gondok abból adódnak, hogy nincs mindegyik művészeti területnek megfelelő OSZJ száma, és ezért az iskola elvégzése után munkába állni szándékozó ki van szolgáltatva a munkaadó döntésének, annak, hogy elfogadja-e megfelelő szakmunkás végzettségnek a képesítő-bizonyítványt vagy sem.

A hatvanas évek végének és a hetvenes évek elejének tehetséggondozásra vonatkozó 25 tézisre épülő koncepcióját Ágoston György (1968) a *Tézisek az iskolai tehetségnevelésről* című írásában mutatja be. Véleménye szerint a tehetséges emberek közötti különbségek elsősorban abban vannak, hogy milyen jellegű tevékenységben tehetségesek. „...Minden emberi tevékenységet nem lehet átlagon felüli minőségben, alkotó módon végezni, tehát annyi tehetség van ahány emberi tevékenység.”¹⁹

A tehetség korai felismeréséről a következőket írja az említett munkájában „...14–15 éves korban csak kivételes esetekben állapítható meg, hogy valaki valamilyen tevékenységben valóban tehetséges. Még az olyan tevékenységekben elért aktuális fejlettségből is, amelyekben a jó adottságok, a nagyfokú fejleszthetőség viszonylag korán megnyilvánulhatnak,

¹⁶ Sipos Endre (2002): *Rajzversenyek szerepe a vizuális tehetség gondozásában*. In.: Százdi Antal (szerk.): *Almanach 2002. Tanulmányok a tehetségről, a tehetséggondozásról*. Kiadja a Magyar Tehetséggondozó Társaság, Budapest.

¹⁷ Szebenyi Péter (1986): Konferencia a tehetségvédelemről. Kazincbarcika, A konferencia anyagából a *Pedagógiai szemle*, 36. évf. 9. száma számol be.

¹⁸ A képző- és iparművészeti szakközépiskola nevelési és oktatási terve. Általános tantervi rendelkezések. 1987. 3. o.

¹⁹ Ágoston György (1985): Tézisek az iskolai tehetségnevelésről. *Pedagógiai Szemle*. 2. szám, 137–142. o.

bizonytalanul prognosztizálható...” A tehetségeseket elkülönítő oktatásról pedig az a véleménye, hogy ...a tehetségek elkülönített nevelése ún. elit intézményekben még abban az esetben sem lenne szerencsés, ha a tehetségeseket megbízhatóan ki lehetne válogatni. Nem csak, hogy nem lenne szerencsés, hanem szűk körre szorított emberi kapcsolataik, személyiségük fejlődésére egyenesen torzító, károsító hatást gyakorolnának. Az elkülönített nevelés magával az elkülönítés tényével azt plántálja az így nevelt tanulók tudatába, hogy ők különbek a többiekénél...Ez az ,elit tudat’ határozottan ellentétes egy demokratikus társadalom szemléletmódjával...a tehetségek kibontakozásához segítségének a demokratikus és valóban eredményes útja a tömeges, minden tanulóra kiterjedő képességfejlesztés és azoknak a személyiségtulajdonságoknak tömeges nevelése, amelyeket a tehetség nem nélkülözhet...”²⁰

A magyar tehetségvédelem újraéledésének időszaka 1979 és 1989 közé tehető. Ismét kutatásokkal és publikációkkal kezdődik a fellendülés. Gyakorlati területen Harsányi Istvánt kell kiemelni, akit Kaposváron a megyei Pályaválasztási Intézet igazgatója arra kér, hogy szakmailag segítse az intézményt a tehetséggondozás területén. Harsányi (1981) tapasztalatait a megyei lapokban publikálja, de önálló tanulmányban is közreadja. ⁽²⁵⁾

Ugyanígy a tehetséggondozásban szerzett tapasztalatait publikálja Bárdi László, 1964-től járási, majd megyei tanulmányi felügyelő *Iskolai tehetséggondozás rendszere Baranyában* címmel. ⁽²⁶⁾

1984-ben a Művelődési Minisztérium felkérésére egy pszichológusokból álló munkacsoport – melynek vezetője: Ranschburg Jenő, tagjai: Geffert Éva, Halász László, Bolla István Károly, Herskovits Mária, Kozéki Béla, Kürti Istvánné, Sugárné Kádár Júlia – kidolgoz egy javaslatot az iskolai tehetséggondozás megvalósítására. ⁽²⁷⁾ A bizottság tagjai közül, többen végeznek kutatómunkát a különböző művészeti területeken. A munkacsoport négy területen – *tudományos tehetség, vezetői tehetség, pszichomotoros tehetség és művészi tehetség* – fogalmazza meg a tehetségfejlesztésre vonatkozó irányelveit. E munka anyagából születik meg és kerül 1989-ben kiadásra a *Tehetséggondozás az iskolában* című több száz oldalas mű, amelyben a tehetségfogalom fejlődésével, számtalan tehetségmodellel, a hazai és külföldi tehetséggondozással, és más fontos témákkal ismerkedhet meg az olvasó. ⁽²⁸⁾

Az 1985. évi. I. Oktatási Törvény megfogalmazza, hogy „az állam feladatának tekinti a kiemelkedő tehetségű fiatalok képességeinek fejlesztését és tudásának gyarapítását.”²¹

²⁰ Uo.: 140.

²¹ 1985. évi I. törvény az oktatásról, ComLex Kiadó, Budapest, I. fejezet: Alapelvek. 9. § (2)

A törvény VII. fejezete tartalmazza (kiemelten) a zeneiskola és más alapfokú művészetoktatást a következőképpen:

144. § (1) A zeneiskola alapfokú művészetoktatási intézmény.

(2) A zeneiskola megalapozza a zenei műveltséget, felkészít a zene művelésére, előkészít a szakirányú továbbtanulásra.

(3) A zeneiskolai oktatás előképzőn, alapfokú és továbbképző évfolyamokon történik.

145. § (1) Zeneiskolába az vehető fel, aki a tanulmányok folytatásához szükséges adottságokkal rendelkezik.

(2) A felvétel - ha jogszabály másképp nem rendelkezik - vizsga alapján történik.

(3) A felvételtől első fokon az igazgató, másodfokon az iskola helyi irányítását ellátó tanácsai szakigazgatási szerv dönt.

146. § Az alapfokú évfolyamok elvégzéséről szóló bizonyítvány továbbképző évfolyamokra, illetőleg zeneművészeti szakközépiskolába való jelentkezésre jogosít.

147. § A zeneiskolai oktatásért a külön jogszabályban megállapított tandíjat kell fizetni.

Egyéb művészetoktatási intézmények

148. § A zeneiskolához hasonló céllal és szervezetben más alapfokú művészetoktatási intézmények létesíthetők.

A MŰVÉSZETI TEHETSÉGEK NEVELÉSE A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

„A rendszerváltás elején többen úgy vélték, hogy ez a pluralista politika, a demokratikus változások kedveznek minden új civil kezdeményezésnek – többek között a tehetségmozgalomnak is – ez az idea elméletileg működik azóta is, de a politika, úgy látszik, más, 'nagyobb dolgokkal' van elfoglalva.”²²

Magyarországon a rendszerváltás után több tehetségfejlesztéssel foglalkozó kutatócsoport jön létre, és munkájukhoz számtalan civil szervezet és intézmény kapcsolódik. Több központ alakul ki: az *MTA Pszichológiai Intézetében*, melynek munkatársai Geffert Éva, Herskovits Mária, később Gyarmathy Éva, a *KLTE Pedagógiai-pszichológiai Tanszékén* elsősorban a képességfejlesztést kutatják Balogh László vezetésével, a *törökbálinti Kisérleti Iskolában* illetve Pápán a *Veszprémi Egyetem Pedagógiai Kutatóintézetében* Zsolnai József vezetésével. Azonban más egyetemeken és tanárképző főiskolákon is kutatják ezt a témát. A *Magyar Tehetséggondozó Társaság* 1989-ben Szegeden alakul meg Geffert Éva javaslatára. Alapító tagjai között pedagógusok, pszichológusok, jogászok, szociológusok, közgazdászok, bankárok, vállalkozók, politikusok vannak. Választmányának tagjai jeles kutatók, professzorok: Geffert Éva, Králikné Cser Erzsébet, Herskovics Mária, Farkas Katalin, Deme Tamás, Báthory Zoltán, Rókusfalvi Pál, Gáborjáni Péter, Trencsényi László, Vastagh Zoltán, Zsolnai József. ⁽²⁹⁾ A társasághoz – azóta önállósodott – *Művészeti Szakosztály is tartozik*. A társaság hazai és nemzetközi konferenciákon vesz részt és szervez. Kapcsolatot tart fent a *Tehetség Világtanácscsal* és az *Európai Tehetségtanácscsal* is. 1993-ban indul a *Tehetség* című lapja.

A *Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetsége* 1990-ben alakul meg. Az a szándéka, hogy képviselje és érvényesítse az alap- és középfokú zenei képzés érdekeit, konferenciákat és tapasztalatcseréket szervezzen, pályázatokat írjon ki, és összefogja a szakmát. A szövetséghez a többi művészeti oktatási terület is rövid időn belül csatlakozik. Ezzel kialakul a művészeti iskolák hálózata. ⁽³⁰⁾

1996-ban megalakul a *Kutató Diákok Országos Szövetsége*, amely a kiemelkedően tehetséges középiskolás diákok számára biztosít kutatási lehetőséget és terepet magyar és külföldi kutatók, professzorok, művészek segítségével.

A tehetséggondozás a közoktatásban is nagy reményekkel indult. 1995-ben a *Nemzeti Alaptanterv* az irodalom alapvető szerepének megtartását, és a művészeti területeket: ének-zene, tánc, dráma, vizuális kultúra, mozgóképkultúra és médiaismeret preferálja. Ez lehetőséget ad arra, hogy a tanulók a helyi igényeknek megfelelően ismerkedjenek meg a különböző művészeti területekkel, illetve az iskolákban a helyi igényeknek megfelelően beinduljon a művészetek hangsúlyozottabb oktatása. A valamely művészeti ágat igényesebben oktató iskolák száma nagy iramban növekedett.

A NAT bevezetése után a középfokú művészeti iskolák többsége a közismereti tantárgyakkal való *párhuzamos oktatásra* kap engedélyt. Az óraszámok a művészeti középfokú oktatásban rendkívül magasra emelkednek. Sok helyen az összóraszám a heti 50 óra fölé nő. Az általános iskolákban viszont a készségtárgyakban az óraszámok csökkennek, illetve aránytalanul alakulnak a művészeti ágak között.

A tanórák számát szabályozó kerettanterv bevezetése időben majdnem egybeesik az ötévfolyamos átállással. Ez áthidaló megoldás, mert évfolyamonként ugyan az óraszámok jelentősen csökkennek, de az ötéves pedagógiai ciklusra nézve összességükben nem változnak. Lassú vajúdással megindul az oktatás időkereteinek és az ehhez igazodó tartalomnak az átalakítása.

²² Martinkó József (2002): *A magyar tehetséggondozó társaság története*. In: Százdi Antal (szerk.): *Almanach 2002. Tanulmányok a tehetségről, a tehetséggondozásról*. Budapest. Kiadja a Magyar Tehetséggondozó Társaság. 141. o.

A művészeti tantárgyakat ma gimnáziumokban, szakközépiskolákban, szakiskolákban tanítják. Ahol szakképesítést is kapnak a tanulók az elvégzett művészeti területről, ott a szakképzés rendszerébe tartozik a művészeti tárgyak oktatása. Ez a helyzet igen lehangoló, mert lényegében egységes törvények irányítják a képzést, a műkörmépítő szakmától a grafikusig vagy az ékszerkészítőig.

A zenei műfajok tanításán kívül a többi középfokú művészeti területre korábban nem dolgoznak ki központilag kiadott tantárgyi követelményrendszert és tantervet.

1997-ben a középfokú művészetoktatási intézmények számára megjelentetik a központi tantárgyi programokat. E programok a középfokú művészetoktatásban az új OKJ-hez és az új Szakképzési Vizsgaszabályzathoz is kötődnek. A központilag kidolgozott tantárgyi programok nélkülözik a taxonómikus gondolkodást és a helyi sajátosságok figyelembe vételét, és megkerülnek jó néhány pedagógiai-szakmai kérdést.

A művészeti iskolák dönthetnek arról, hogy képzésüket 5 évesre emelik-e fel. Az érettségi vizsga elkülönül a szakmai vizsgáktól, mert az érettségi vizsga a tizenkettedik évfolyamon, míg a szakvizsga a tizenharmadik évfolyamon történik.

A *Jelentés a magyar közoktatásról 2000* OKI-kiadványban Vágó Irén (2000) készíti Az oktatás tartalma című fejezetet. Az alapfokú művészetoktatásról nagyon alapos, tartalmas képet kapunk.²³ Leírja, hogy Magyarországon évtizedek óta működik az iskolai oktatással párhuzamos rendszerben egy művészetoktatásra specializálódott intézményrendszer. Ez megalapozza a művészi kifejezőkészséget, és felkészít a szakirányú továbbtanulásra, azaz a művészeti középiskolákra. Az alapfokú művészetoktatási alpműveltségi vizsgára nem készít fel. Az alapfokú művészetoktatásban előképző, alapfokú és továbbképző évfolyamokon lehet tanulni, összesen 6-12 évig. A legkedveltebbek a zeneiskolák, kisebb számban a tánc, a képző- és iparművészet, a szín-és bábművészeti oktatás. A dinamikusan növekvő számú alapfokú művészetoktatási iskolákba egyre több tanuló iratkozik be (a demográfiai apály ellenére is). Vágó Irén megállapítja, hogy úgy tűnik, sokan a polgári élet fontos részének tekintik a művészeti tevékenységet, ezért szülőként szívesen ösztönzik gyermekeiket annak tanulására. ⁽³¹⁾ A foglalkozások legtöbbször szakkör-jellegűek, és bizonyítványt vagy tanúsítványt állítanak ki.

1998-ban kiadják az alapfokú művészetoktatás művészeti ágankénti központi követelményrendszerét és tantervi programját, ⁽³²⁾ valamint a kötelező eszköz-és felszerelésjegyzéket ⁽³³⁾. A zenei területen korábban meglevő központi programokat is felülvizsgálják.

1999-től e területen is megjelennek a közoktatási szakértők. 2000-ben az oktatási intézmények minőségbiztosítása a tehetséggondozó iskolákat is átvizsgálja. ⁽³⁴⁾

A 2002–2003-as tanévben kerül sor az alapfokú művészetoktatási intézmények ellenőrzésére. Az, hogy pontosan milyen végzettséggel lehet tanítani az alapfokú művészetoktatási intézményekben, még nem derül ki. ⁽³⁵⁾

RÖVID HELYZETKÉP A MŰVÉSZETI TEHETSÉGGONDOZÁSSAL FOGLALKOZÓ ISKOLÁKRÓL 2005-IG

A mai magyar oktatási rendszerben számos intézmény foglalkozik a tehetséggondozással.

Az általános iskolákban a művészeti tehetséggondozás elsősorban a művészeti alapiskolákban, kisebb mértékben az általános iskolák speciális tagozatain folyik.

²³ Vágó Irén (2000): Az oktatás tartalma. Alapfokú művészetoktatásról szóló szakasz. In.: Halász Gábor és Lannert Judit (szerk.): Jelentés a magyar közoktatásról 2000. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 197. o.

Sok középiskola pedagógiai programjában általánosságban felvállalja a tehetséggondozást amit az iskola lehetőségeihez, kínálatához köt. Találkozunk komplex tehetséggondozó programmal rendelkező gimnáziumokkal. Például a megyeszékhelyeken működő úgynevezett elit gimnáziumokban az Arany János Tehetséggondozó Programot vezetik be. Ide a tehetséges gyerekek pályázat során kerülnek be, nincs felvételi vizsga. Azok a tanulók jöhetnek szóba, akik 5000 lakosnál kisebb településen nagyon hátrányos körülmények között élnek de az általános iskolában valamely területen kiváló teljesítményt nyújtanak. Általában jó szellemi képességűek, közülük sok mutat tehetséget valamely művészeti területen is. Erről, az Arany János Programmal rendelkező iskolák által évente megrendezésre kerülő Arany János Tehetséggondozó Napokon adnak számot. A program öt évig tart, egy év előkészítő és négy év gimnáziumi év. A program célja a tehetségkutató és tehetséggondozás mellett a hátránykompenzálás. A gyerekek tanulása pályázati pénzből támogatott. Kiemelkedő minőségű kollégiumi elhelyezést is kapnak.

Több magán, egyházi és alapítványi iskola szintén rendelkezik speciális, esetleg alternatív programmal. Jó néhány egyházi iskola a hitélet mellett fontosnak tartja a művészeti képzést. 2003-ban az Országos pályaválasztási útmutatóban ⁽³⁶⁾ 1601 iskola szerepel. A pályaválasztási útmutató szerint a középiskolák közül 33 iskola vállalja fel a tehetséggondozást speciális programmal. Közülük ekkor 21 iskolában van Arany János Tehetségfejlesztő Program.

Ebben az évben speciális *képző- és iparművészeti művészeti programja* 40 középiskolának van.

Ezek közül kilenc gimnáziumban van az általános képzésen kívül speciális vizuális nevelésű osztály, fakultáció vagy emelt szintű tagozat; három a művészeti szakközépiskola, amelyekben a képző- és iparművészeti terület mellett más szakmákra is orientálnak); a 12 szakmunkásképző és a szakiskola közül egyesek csak valamely vizuális-tárgyalkotó művészeti területre, mások erre és más szakmákra is képeznek. Négy a vegyes típusú iskolák száma, ahol a középiskola általános iskolával, vagy kollégiummal is rendelkezik, és 12 az egyházi és magániskolák száma.

Iskolarendszerünk lehetőséget ad ezen iskolák tanulói számára is az érettségi megszerzésére és ennek nyomán felsőbb művészeti iskolákba történő felvételre. 2003-ban 13 képző- és iparművészeti programmal rendelkező vegyes típusú állami középiskola és öt egyházi vagy magániskola van, valamint országosan csak három olyan művészeti szakközépiskola van, amelyekben valamely képző- és iparművészeti terület mellett más művészeti ágat is tanítanak. A szakmunkásképzés és szakiskolai képzés, (beleértve a vegyes iskolatípusú intézményeket és a magán és egyházi iskolákat is) csak a képző- és iparművészeti területen fordulnak elő.

Ebben az évben 29 középfokú *zeneművészeti iskola* működik az országban. Ezek közül kilenc gimnázium, 11 zeneművészeti szakközépiskola, három vegyes típusú zeneművészeti szakközépiskola és hat egyházi vagy magániskola.

A *táncművészetet* nyolc gimnáziumban emelt szintű osztályban, vagy tagozaton, egy szakközépiskolában és egy egyházi vagy magániskolában lehet tanulni.

Összesen kilenc középiskolában jelezték, hogy van *drámajáték, illetve színművészeti speciális program*. Ezek közül négy a gimnázium és öt az egyházi vagy magániskola.

Minden Arany János Tehetséggondozó Programmal rendelkező gimnáziumban van drámajáték óra.

26 iskolában indítanak egy – egy osztályt, ahol a különböző művészeti ágakban speciális programokat hirdetnek, de nem integráltan, hanem osztottan. Ezek közül nyolcat gimnáziumban emelt szintű osztályban, vagy tagozaton, négyet szakközépiskolában speciális szakirányú programokkal, négyet művészeti szakközépiskolában, hatot egyházi vagy magániskolában.

Az adatokból az látszik, hogy ekkor még kevés igény van arra, hogy egy intézményen belül több művészeti terület jelenjen meg egyszerre, és még kevesebb az igény arra, hogy a középfokú oktatásban komplex művészeti programok legyenek. A középfokú oktatásban a vizuális-tárgyalkotó művészet inkább, mint szakképzés (például: bőrdíszműves, fémműves) jelenik meg és más szakképzéssel együtt (például: női ruha szabás-varrás) van jelen. Az iskolák számából következik, hogy a legkedveltebb művészeti terület a képző- és iparművészet oktatása. Ezt a zeneoktatás követi. A tánc és dráma-színművészet még nem igazán elterjedt. (Lásd a táblázatot.)

Összesítő táblázat a tehetséggondozást programjaikban szerepeltető iskolákról. (Az adatok iskolákat jelentenek.)

Program	Gimnázium	Szakközép-iskola	Szakmunkásképző, szakiskola	Vegyes típusú intézmény	Egyházi vagy magániskola	Össz:
1. Tehetség-gondozó programmal rendelkező gimnáziumok	27			2	4	33
2. Képző- és iparművészeti, programmal rendelkező középiskolák	9	3	12	4	12	40
3. Zeneművészeti iskolák	9	11		3	6	29
4. Táncművészeti iskolák	8	1			1	10
5. Speciális drámajáték, vagy színművészeti programmal rendelkező iskolák	4				5	9
6. Különböző művészeti ágak – egy intézmény keretei között	8	4		7	7	26
Összesen	65	19	12	16	35	147

Megjegyzések: A különböző művészeti ágak – egy intézmény keretei között nevű kategória hibája, hogy a művészeti ágankénti eloszlást nem demonstrálja. A csoport bontása azért lehetetlen, mert néhány iskolában, osztálybontásban tanítják a különböző művészeteket, más iskolákban viszont több osztályt is indítanak az egyes művészeti ágaknak megfelelően. A művészetet speciális program szintjén tanító iskoláknak körülbelül negyede ilyen.

A táblázat csak hozzávetőlegesen lehet pontos, és az évek során a művészeti képzésben folyamatosak a létszámbeli, és programszintű változások, e táblázattal a szerző csak azt a szerepet kívánja betölteni, hogy arányokat, presztízt, tendenciákat érzékeltessen.

A művészeti felsőoktatás, mint a középiskolai művészetoktatás legfőbb továbbtanulási lehetősége

A témához nem kapcsolódik szorosan a művészeti felsőoktatás. Mégis szót kell ejteni róla. Egyrészt azért, mert ezekre a szakirányokra készít fel a középfokú művészeti képzés, másrészt azért, mert az intézmények fejlődéstörténete összemosódik. Középiskola és felsőfokú képzés sokszor ugyanazt az *elődintézményt* tekinti ősenek, illetve művészeti áganként sem különül el feltétlenül.

A következő szakirányú felsőoktatási intézményekben tanulhatnak tovább az érettségizett tanulók: zeneművészeti, képzőművészeti, iparművészeti, színházművészeti, táncművészeti, filmművészeti.

1952-ben, a felsőoktatásban oktatási reformot hajtanak végre. A művészeti főiskolákon megszüntetik a régi hármas tagolódását, az előkészítő, akadémiai és művészképző osztályokat, helyettük bevezetik az egységes öt éves főiskolai képzést. A képzés végén a hallgatók művészi és művésztanári oklevelet kapnak. Ismét beindítják az egyetemi gyakorlóiskolákat. A reform következtében, főleg a zenei területen a hallgatók száma jelentősen csökken.

1967-től a Zeneművészeti Akadémián, kivételes tehetségű gyermekek, zongoristák, hegedűsök, és gordonkások számára speciális Előkészítő Tagozatot nyitnak, ahová vizsgával 14 éves kortól vesznek fel növendékeket. ⁽³⁷⁾

1971-ben egyetemi rangra emelik a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolát, a Magyar Iparművészeti Főiskolát, a Magyar Képzőművészeti Főiskolát, a PTE Művészeti Karát, a Soproni Erdészeti Egyetem Környezetkultúra, és Belsőépítészeti szakirányú képzését, a Színház- és Filmművészeti Főiskolát és a Magyar Táncművészeti Főiskolát. Később az egyetemek többsége névváltoztatást is indítványoz. ⁽³⁸⁾
Az idejárók ekkor öt éves tanulmányi idő után egyetemi szintű művészdiplomát kapnak.

A zenei terület kivételével a képzőintézetekben általában jellemző a túljelentkezés. Sokan éveken át újra és újra próbálkoznak a szigorú felvételi vizsgán, amelynek szakaszai rostaként működnek. A felvételi vizsgán a rátermettség mellett a szakirányú felkészültséget is vizsgálják. Az egyetemek saját előkészítő kurzusokat tartanak. Azoknak a felvételizőknek, akik igénybe veszik a sokszor igen drága előkészítőket, nő a felvételi esélyük.

Megállapítható, hogy míg a magaskultúrát elsajátító művészek számára felülről szerveződik az iskolarendszerű oktatás, addig a mesterségjellegű tevékenységek oktatása az adott helyi és időbeni igényeket elégítik ki, és alulról szerveződő képzés jellemzi.

A művészképző intézetek először a fővárosban jönnek létre, melyet nevükben is jelölnek az országos, magyar elnevezések.

Az ezredfordulót követő néhány évben a tehetség kérdésében nincsen egységes oktatáspolitikai állásfoglalás. A közoktatásra jellemző pluralitás itt is megmutatkozik. A változás pozitív hatása nem egyértelmű. Például a közvélemény attitűdjei a tehetséges gyerekek oktatásával kapcsolatosan alig mutatnak elmozdulást. ⁽³⁹⁾

Nagyobb változás csak a 2006. március 8.-án megalakuló Nemzeti Tehetségsegítő Tanács ⁽⁴⁰⁾ tevékenységével és az ehhez kapcsolódó Tehetségpont-mozgalom ⁽⁴¹⁾ elindulásával, konferenciáival, tanártovábbképzéseivel és más programjaival kezdődik el.

¹ Báthory Zoltán és Falus Iván (1997, szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Művészeti felsőoktatás címszó alatt (Csőregh Éva), Keraban Kiadó, Budapest, 530.

² Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Gyakorlóiskolájának honlapja. Internet: <http://www.kiskepzo.hu/>

³ Báthory és Falus (1997, szerk.): U.a.

⁴ *A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Egyetemig*. A Magyar Képzőművészeti Egyetem honlapja. 2008. Internet: <http://www.mke.hu/about/tortenet.php>

⁵ Keleti Gusztáv (1870): *A képzőművészeti oktatás kezdetei és feladatai hazánkban*. Előterjesztés. Nyomatott a Magyar Királyi Egyetem Nyomdájában, Buda.

⁶ Uo.

⁷ Magyar Képzőművészeti Egyetem honlapja: <http://www.mke.hu/about/tortenet.php>

⁸ Keleti Gusztáv (1885–1886): *A Magyar Királyi Országos Mintarajziskola és Rajztanárképző célja, szervezete és tantervének vázlata*. Budapest.

⁹ Forrás: Pallas Nagylexikon „Vidéky Károly” címszó alatt. Internet: www.kislexikon.hu/videky.html

¹⁰ A Moholy-Nagy Művészeti Iparművészeti Egyetem honlapja. *A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Egyetemig*. Internet: <http://www.mke.hu/about/tortenet.php>

¹¹ *A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Egyetemig*. A Magyar Képzőművészeti Egyetem honlapja. 2008. Internet: <http://www.mke.hu/about/tortenet.php>

¹² A Moholy - Nagy Művészeti Egyetem honlapja. Internet: <http://www.mome.hu/> és 1000 éves a magyar iskola. Honfoglalás 1100. Korona Kiadó Kft. Budapest, 1996. 60.

¹³ Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Gyakorlóiskolájának honlapja. Internet: <http://www.kiskepzo.hu/>

¹⁴ Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem honlapja. <http://www.lfze.hu/hp/egyetem/tortenet/index.html>

¹⁵ Uo.

- ¹⁶ Császár Imre (1897): *A színész alkotása*. Könyves Kálmán Magyar Irodalom és Könyvkereskedés Rt., Budapest; Császár Imre (1894): *A művészetről*. Országgyűlési Értesítő Nyomda, Budapest; Császár Imre (1909): *A színjátszás művészete*. Rákosi Jenő Kiadó, Budapest.
- ¹⁷ Solymosi Elek (1896): *A színészet tanítása. Egy új tanítási mód vázlata*. Fritz Kiadó, Budapest, 98.
- ¹⁸ Magyar Táncművészeti Főiskola. A Magyar Táncművészeti Főiskola története. Internet: <http://www.mtf.hu/?m=41&am=103>
- ¹⁹ Pukánszky Béla és Németh András (1997): *Neveléstörténet*. 5. átdolgozott, bővített kiadás, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- ²⁰ A gyakorlati foglalkozás című tantárgy bevezetéséről szóló 1014/1958. számú kormányrendelet (1958. március 29.)
- ²¹ A pályaválasztási tanácsadással szóló 1027/1961. számú kormányrendelet. 1961. december 30.
- ²² A szakközépiskolák létrehozásáról szóló 27/1965 (XII. 1. számú kormányrendelet és az 1965. évi 24. számú törvényerejű rendelet 18. § (2) bekezdése alapján, 1967-ben a művészeti középiskolák nagy részét is szakközépiskolává szervezik át.
- ²³ Konferencia a tehetségvédelemről. Kazincbarcika, 1986. A konferencia anyagából a Pedagógiai szemle 16. évf. 9. száma számol be.
- ²⁴ Martinkó József (2002): *A magyar tehetséggondozó társaság története*. In: Százdi Antal (szerk.): Almanach 2002. Tanulmányok a tehetségről, a tehetséggondozásról. Budapest. Kiadja a Magyar Tehetséggondozó Társaság.
- ²⁵ Harsányi István (1981): *A tehetségfelismerés és tehetséggondozás mai feladatai*. Somogy Megyei Pályaválasztási Tanácsadó Intézet, Kaposvár.
- ²⁶ Bárdi László (1985): Tehetséggondozás Baranya megyében. *Pedagógiai szemle*, 7-8. szám, 745–750.
- ²⁷ Ranschburg Jenő (1989): Javaslat a javaslat az iskolai tehetséggondozás megvalósítására. In: Ranschburg Jenő (szerk.): *Tehetséggondozás az iskolában*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- ²⁸ Ranschburg Jenő (1989, szerk.): *Tehetséggondozás az iskolában*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- ²⁹ Uo.: 141.
- ³⁰ A Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetsége honlapja. Internet: www.mzmsz.hu/ Megjegyz.: a szövetség neve máig azt sugallja, hogy a zenei képzésnek vezető szerepe van a szervezetben.
- ³¹ Vágó Irén (2000): *Az oktatás tartalma*. Alapfokú művészetoktatásról szóló szakasz. In: Halász Gábor és Lannert Judit (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2000*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 197.
- ³² 32/1997. (XI. 5.) MKM rendelet. MKM rendelet az alapfokú művészetoktatás követelményeinek és tantervi programjainak bevezetéséről és kiadásáról.
- ³³ 1993. évi LXXIX. Törvény a közoktatásról. Melléklet
- ³⁴ 3/2002. (II. 15.) OM rendelet a közoktatás minőségbiztosításáról és minőségfejlesztéséről
- ³⁵ 2003. Februárjában tájékoztató értekezlet tartanak az OKÉV központi irodájának szakemberei, arról, hogy az alapfokú művészetoktatási intézményekben ellenőrzést kívánnak tartani a 2002 / 2003. tanévben, amelybe bevonják a szakértőket is. Szakértőként én is részt vettem az ellenőrzésben.
- ³⁶ Országos pályaválasztási útmutató. Gimnáziumok, szakközépiskolák, szakiskolák, felnőttképzés című kiadvány. Oktatási Hivatal, Veszprém, 2003. évi kötet. A kötetben megjelölt programokra – a törvény szerint – 2005-ben lehet először beiskolázni tanulókat.
- ³⁷ Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem honlapja. Internet: <http://www.lfze.hu/hp/egyetem/tortenet/index.html>
- ³⁸ A Moholy - Nagy Művészeti Egyetem honlapja. Internet: <http://www.mome.hu/> és 1000 éves a magyar iskola. Honfoglalás 1100. Korona Kiadó Kft. Budapest, 1996. 60. o.
- ³⁹ Halász Gábor és Lannert Judit (2000, szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2000*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 197. o. 37. táblázat – Állítások (részlet):
- A tehetséges ember ma is boldogul az életben, még akkor is, ha nem iskolázott. (1990: 62%; '95: 61,4%; '99: 53,8%)
 - A tehetségesek számára külön iskolát kell nyitni, mert csak így bontakoztathatják ki képességeiket. (1990: 49,5%; '95: 54,5%; '99: 45,6%)
 - A tehetségesek számára nem szabad külön iskolát nyitni, mert sérti a társadalmi igazságosságot. (1990: 43,1%; '95: 35,1%; '99: 47,3%)
- Ez a vélemény annak ellenére alakult így, hogy az alap-, és középfokú művészetoktatásban résztvevő tanulók száma – a demográfiai apály mellett is évről-évre nő.
- Egyébként az OKI fenti kiadványában nem hangsúlyozott a tehetséggondozás..
- ⁴⁰ A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács Honlapja. Internet: www.tehetsegpont.hu/
- ⁴¹ Internet: geniuszportal.hu/.../nemzeti-tehetsegsegito-tanacs-felhivasa-tehetsegpontok-megalakitasa